

Lietuviai pasaulio popscenoje: nuo Bobo Dylano iki Pink

Rima Janužytė

1981-aisiais antrą vietą Airijoje vykusiame „Eurovizijos“ konkurse iškovojusi Lena Valaitis (73 m.) atstovavo tuometei Vakarų Vokietijai, bet apie jos muzikinį talentą rašiusi Vokietijos ir kitų Europos šalių žiniasklaida nepamiršdavo paminėti jos lietuviškos kilmės – iš Mėmelio (dabartinės Klaipėdos) kilusiai dainininkei buvo žadama tarptautinė sėkmė.

Nors iš ką tik pasibaigusio tarptautinio „Eurovizijos“ dainų konkurso Lietuvos atlikėjai grįžo nieko nepešę ir dažnam peršasi mintis, kad lietuviams čia sublizgėti niekada taip ir nepavyks, viena lietuvė šiame konkurse yra iškovojusi tikrai aukštą antrą vietą.

1981-aisiais antrąja vietą Airijoje vykusiame Eurovizijos dainų konkurse iškovojusi Memelyje gimusi Lena Valaitis atstovavo tuometinę Vakarų Vokietiją

Tiesa, iki pergalės tąkart jai trūko vos keturių taškų – su garsaus kompozitoriaus Ralfo Zygelio ir tekstų autoriaus Berndo Mainungerio daina apie aklą berniuką „Johny Blue“ L. Valaitis surinko 132 taškus ir nusileido nugalėtoju tapusiam britų ketvertui „Bucks Fizz“ su daina „Making Your Mind Up“.

Tačiau L. Valaitis daina „Johny Blue“ pasaulio radijo stočių eteryje tais metais skambėjo nė kiek ne rečiau nei nugalėtojų – dainą „Johny Blue“ singlo pavidalu ji išleido keturiolikoje šalių ir sulaukė didžiulės sėkmės. Jos spinduliuose atlikėja maudosi iki šiol: šiandien tebekoncertuojančią, Vokietijoje itin garsią atlikėją, apklausų duomenimis, žino net 82 proc. vokiečių.

L.Valaitis Vokietijoje yra išleidusi daugybę plokštelių ir kompaktinių diskų – kai kurie jų tapo auksiniai, taip pat surengusi begalę koncertų. Dainininkė yra pasirodžiusi daugelio šalies televizijų šou, ji ne kartą buvo tituluojama hitparadų karaliene, o vieną jos dainą savo reklamai yra panaudojęs koncernas „Volkswagen“.

Beje, dainininkės koncertų repertuare yra buvę net lietuvių liaudies dainų. Savo asmeniniame tinklalapyje gerbėjams ji taip pat prisistato kaip lietuvė ir tikina

niekada nepamiršusi lietuviškų šaknų ir net lietuvių kalbos.

Panašių muzikinių aukštumų galbūt būtų pasiekusi ir kita Vokietijos lietuvė – Šilutėje gimusi dainininkė Alexandra (tikrasis vardas Doris Treitz), kuri pirmąjį savo hitą išleido 1967 m., o po dvejų metų buvo apdovanota „Golden Europa“ prizu kaip Metų naujokė. Deja, tais pačiais metais vos 27-erių metų dainininkė, vykdama į Hamburgą derėtis su įrašų kompanija, žuvo per eismo įvykį. Jos laidotuvėse dalyvavo ypač daug – apie 3 tūkst. gerbėjų, o avarijos vietoje pastatytas akmeninis memorialas su iškaltu atlikėjos portretu iki šiol lankomas tiek vokiečių, tiek užsienio svečių, prisimenančių jos dainas, anuomet vadintas aplenkusiomis laiką.

Beje, tragiško eismo įvykio aplinkybės – labai miglotos: iki šiol nėra išsklaidyti įtarimai, kad avarija buvo sukelta tyčia, juolab kad tuometis šilutiškės mylimasis Pierre’as Lafaite buvo JAV slaptasis agentas Danijoje.

Nors ir nespėjo tapti pasaulinio lygio žvaigžde, ši dainininkė dažnai minima kaip viena garsiausių Vokietijos lietuvių, o jos likimas yra sulaukęs ir kino režisieriaus Marco Boettcherio dėmesio: 1999-aisiais jis paviešino Alexandros biografiją, o 2004-aisiais jo pastangomis buvo atnaujintas tyrimas dėl lietuvės žūties aplinkybių.

Nuopelnai ne tik populiariajai kultūrai

Nors nesiimsime vertinti, kas iš lietuviško kraujo turinčių pramogų verslo atstovų pasauliui davė daugiausiai, vienas jų tikrai yra Andrius Mamontovas, kurio idėja rengti gatvės muzikos dienas dabar kopijuojama visame pasaulyje, nuo Kijevo ir Sankt Peterburgo iki Tbilisio ir Jerevano.

Na, o tokių lietuvių (tiksliau – litvakų) kilmės dainininkų, kaip Bobas Dylanas (75 m.) ar Leonardas Cohenas (1934–2016), indėlio, ir ne tik pramogų pasauliui, bet ir literatūrai, net neverta įrodinėti. Dažniau reikia priminti nebent jų lietuviškas šaknis, nors nei B. Dylanas, nei L. Cohenas savo lietuviškos kilmės neslėpė.

Asturijos princo premija už pasiekimus literatūros srityje 2011 m. apdovanoto, pernai rudenį su šiuo pasauliu atsisveikinusio L.Coheno senelis iš motinos Mashos Klonitsky pusės – Kauno rabinas, Talmudo žinovas Solomonas Klonitsky-Kline, o prosenelis kilęs iš Vilkaviškio.

B.Dylano, kuris gegužės 24 d. švęs savo 76-ąjį gimtadienį, tikrasis vardas – Robertas Allenas Zimmermanas. Jo seneliai iš motinos pusės Benjaminas Haroldas ir Lybba Edelstein buvo Kauno žydai, 1902 m. atvykę į JAV. Tiesa, pradėjęs muzikuoti R. Zimmermanas nusprendė pasikeisti savo vardą į Bobo Dylano, o tokį sprendimą viename iš interviu paaiškino labai paprastai: „Būna, kad gimsti turėdamas ne tą vardą. Taip tiesiog nutinka. Vadinu save taip, kaip noriu vadinti.“

Tačiau Lietuvai jis teigia jaučiąs ypatingų sentimentų. Beje, pasakojama, kad 2008 m. atvykęs koncertuoti į Lietuvą B.Dylanas paprašė jį nuvežti į Kalvarijų turgų, kur jo protėviai prekiaudavo žuvimis, o ten pasivaikščiojęs pasaulinio garso muzikos legenda apsiverkė.

Legendinio „Red Hot Chilli Peppers“ vokalisto Anthony Kiedis proseneliai – žydai iš Tauragės

Lietuviais save laikė ir penktuoju bitlu vadintas Brianas Epsteinas, grupės „The Beatles“ vadybininkas, dar vienas Lietuvos žydų palikuonis, ir legendinis „Red Hot Chilli Peppers“ vokalistas Anthony Kiedis, kurio proseneliai kilę iš Tauragės. Antanas ir Julija Kiedžiai į Ameriką atvyko iš Tauragės su keturiais vaikais. Jungtinėse Valstijose gimė penktoji jų atžala Johnas – jis yra garsiojo muzikanto senelis.

Beje, Anthony seneliai tarpukariu dalyvavo visuose lietuvių kultūriniuose ir socialiniuose sąjūdžiuose, o teta Marija Mičigane turėjo namą, kuris nuolat būdavo pilnas lietuvių.

Savo autobiografijoje „Scar Tissue“ A. Kiedis pasakoja sykį net pasinaudojęs

lietuviška kilme, siekdamas padaryti įspūdį savo žydės merginos tėvui. 2006 m. kūrinyje „Escpecially in Michigan“ yra eilutės „A rainy Lithuanian / Who‘s dancing as an Indian“, kuriomis A.Kiedis akcentuoja savo lietuvišką ir indėnišką kilmę.

Be to, 2012 m. grupės koncertas Kaune esą buvo A. Kiedžio užgaida – vienintelis grupės koncertas Baltijos šalyse pagal organizatorių sumanymą turėjo vykti Taline, tad Kaunas jiems sukėlė nemenką galvos skausmą.

Viena garsiausių šiuolaikinės muzikos atlikėjų Pink – irgi lietuvaitė. Nors Alecia Beth Moore Hart gimė Pensilvanijoje, sceniniu vardu Pink žinomos atlikėjos, būgninininkės, gitaristės, pianistės, aktorės, dainų tekstų autorės mama yra išeivių iš Lietuvos duktė.

Vienos garsiausių šiuolaikinės muzikos atlikėjų Pink mama yra išeivių iš Lietuvos dukra

Amerikoje ir visame pasaulyje itin gerai žinomos JAV roko grupės „The Killers“ narys Brandonas Flowersas – taip pat lietuvis. Jis gimė Hendersone škotų ir

lietuvių kilmės amerikiečių šeimoje. Jo senelė – emigrantė iš Lietuvos. „The Killers“ vokalistas, 2006 m. „MTV Europe“ apdovanojimų metu paklaustas, ar ką nors žino apie Baltijos šalis, atsakė: „Neabejotinai. Mano močiutė – lietuvė.“

Itin gerai žinoma ir neabejotinai pramogų pasaulyje įtakinga, tačiau pastaraisiais metais gana prieštaringai vertinama lietuvių kilmės žvaigždė – buvęs ilgametis AC/DC būgnininkas Phillipas Ruddas, kurio gimimo liudijime įrašytas vardas – Phillip Hugh Norman Witschke Rudzevecuis. Jis yra gimęs Australijos lietuvių šeimoje Melburne.

Buvusio ilgamečio grupės AC/DC būgnininkp Ph.Ruddo gimimo liudijime įrašytas vardas Phillip Hugh Norman Witschke Rudzevecuis

Beje, nors grupė AC/DC laikoma Australijos pasididžiavimu, Ph. Ruddas yra vienintelis šioje šalyje gimęs grupės narys (dabar jau buvęs), nes visi kiti gimę Didžiojoje Britanijoje.

Jis yra vienintelis lietuvių kilmės muzikantas, 2003 m. įtrauktas į Rokenrolo šlovės muziejų (kartu su visa grupe). Tačiau muzikanto karjera baigėsi dėl policijos jam pareikštų kaltinimų, susijusių su grasinimais nužudyti bei narkotikų laikymu, o kiti grupės nariai tikina, kad Ph. Ruddas nesilaikė „vidaus taisyklių“. Tad jam neteko dalyvauti net savo svajonių renginyje – 2015 m. Los Andžele vykusioje muzikos apdovanojimų ceremonijoje „Grammy“, kurią pradėjo būtent legendinė Australijos grupė AC/DC.

Dievaičiai PAR ar Brazilijoje, bet ne Lietuvoje

Pietų Afrikos Respublikoje nėra žmogaus, nežinančio, kas yra Johnny Cleggas – PAR muzikinės scenos legenda. Lietuvos žydės sūnus šioje Afrikos šalyje laikomas tikru muzikos dievaičiu: penki jo albumai yra tapę auksiniais, o du – platininiais. 2004 m. Baltuoju Zulusu („The White Zulu“) vadinamas muzikantas užėmė 23 vietą visų laikų svarbiausių Pietų Afrikos Respublikos asmenybių sąraše, 2012 m. PAR prezidento buvo apdovanotas Ikhamanga ordinu (aukščiausiu įmanomu valstybiniu ordinu šioje šalyje), o 2015 m. įvertintas vadinamuoju OBE („Order of the British Empire“). Tokia pat įžymybė, tik kitoje šalyje, Brazilijoje, yra lietuvių kilmės atlikėja Angélica, kurios pavardė – Ksyvickis. Brazilijos aktorė ir dainininkė, 1991-aisiais išleidusi Vanessos Paradis kūrinio „Joe le taxi“ perdirbinį „Vou de taxi“, tapo kultine Brazilijos popscenos asmenybe, o iki šios dienos yra pardavusi per 13 mln. savo albumų kopijų.

Popkultūros įžymybių sąrašai ir reitingai

Kurie lietuviai yra daugiausiai prisidėję prie pasaulinės pramogų ar vadinamosios popkultūros, svarstoma ir populiariuose tinklaraščiuose, ir rimtuose leidiniuose. Antai norvegas Davidas Ludvigsenas savo tinklaraštyje sudarė reitingą, kuriame – jo manymu, labiausiai pasaulyje žinomų lietuvių kilmės asmenybių penketukas.

Tokius penketukus, dešimtukus ar dvidešimtukus yra sudarę ir tokie tinklapiai, kaip „The Culture trip“, „The Famous people“ ir kiti. Tarp jų labai dažnai atrasime ir Jaschą bei Danny Heifetzus, kuriuos sunku priskirti tik prie pramogų pasaulio ar tik prie rimtosios kultūros, mat Vilniuje gimęs Jascha Heifetzas laikomas vienu geriausių moderniųjų laikų smuikininkų, o jo anūkas Danny yra būgnininkas, dalyvavęs daugelio kolektyvų veikloje, įskaitant eksperimentinio roko žvaigždes „Mr. Bungle“, su kuriomis grojo nuo 1989 iki 2000 m.

Lietuviško kraujo turi ir dažnai „reitinguojamas“ Benas Harperis – trijų „Grammy“ apdovanojimų laimėtojas, bliuzo, folko, soulo muzikos atlikėjas ir amerikiečių popmuzikos žvaigždė.

Danas Bernas – litvakų palikuonis, 2007 m. apdovanotas „Independent Music Awards“ prizu už geriausią folkmuzikos albumą. O 2002 m. albume „The Swastika“ yra kūrinys „Lithuania“, įkvėptas, kaip sako pats autorius, jo kelionės į protėvių žemę.

Beje, kaip rašoma knygoje „Sunkūs metai: 2015. Lietuvos sunkiosios muzikos scenos įvykių apžvalga“, tokių lietuviškų ar su Lietuva susijusių žodžių gana

dažnai pasitaiko tarp įvairios stilistikos grupių, jų albumų pavadinimų. Pavyzdžiui, egzistuoja Izraelio grupė „Viltis“, amerikiečių grupės „Velnias“ ir „Ragana“, kanadiečių grupė „The Lithuanian Empire“ („Lietuvos imperija“), Didžiosios Britanijos grupė „Pulkas“, o britų neofolko grupė „Sieben“ yra išleidusi albumą „Lietuva“ (2015 m.),. Be to, „Sonic Youth“ albumas „Koncertas Stan Brakhage Prisiminimui“ yra skirtas Lietuvai ir Jonui Mekui.

Lietuvių galima rasti daugybėje pasaulio muzikos grupių. Žinoma, ne visi jie tapo pasaulinio lygio žvaigždėmis, tačiau „prasimušti“ nemažai daliai pavyko gana aukštai. Eksperimentinio roko legendų – grupės „Swans“ muzikantai Algis Kizys ir Michaelas Gira – lietuvių palikuoniai, kaip ir gerai žinomas Kanados muzikantas AL-P, kurio tikrasis vardas – Alexas Puodziukas. Žinomas lietuvis – ir gitaristas, progresyvaus metalo virtuozas Robertas Svilpa, taip pat Argentinos muzikantė Karen Sudnius, Buenos Airėse įkūrusi grupę „Giltine‘s Gintaras“.

Argentinoje yra ir grupė „Escapist“, kurioje nuo 2009 m. bosine gitara groja Martínas Miciudas.

Nuo 1969 m. egzistuojanti žymi vokiečių grupė „Puhdys“, kūrusi ir gana lengvą roką, ir industrinio metalo muziką, 1969–1979 m. grojo su lietuvių kilmės būgnininku Guntheriu Wosylus.

Puikiai žinomas ir grupių „Christian Death“ bei „Shadow Project“ klavišininkas Paris Sadonis.

Nuo 1982 m. koncertuojančios sunkiojo metalo grupės „Steel Wolf“ lyderis – Markas Adomaitis, gyvenantis JAV. Kai kurios grupės dainos, kaip pasakoja pats M. Adomaitis, yra humoristinės: „Naktipiečiai“, „Night of 1000 Koldunai“, „Midnight Train to Siauliai“, „Kur tas Kugelis?“, „Sunday Morning (Where‘s The Krupnikas?)“, perdainuotas Lietuvos himnas („Himnas 2010“).

„Steel Wolf“ 2012-aisiais XIV Lietuvių liaudies šokių festivalyje Bostone (JAV) atšventė savo 30-metį, o 2015 m. kolektyvas išleido albumą „Hot Honey Liquor“.

Realybės šou ar ant mados podiumo – visur lietuviai

Lietuvių kilmės garsenybių rasime kur tik pažvelgę. Lietuvių kilmės muzikantas ir įvairių realybės šou dalyvis Aras Baskauskas, muzikos pasaulyje žinomas Odd Us pseudonimu, 2014 m. tapo prestižinio JAV žurnalo „Rolling Stone“ regioninio

viršelio veidu. Kalifornijoje lietuvių imigrantų šeimoje gimęs A. Baskauskas JAV išgarsėjo laimėjęs populiarų realybės šou „Išlikimas: Panama“. 2011-aisiais jis pradėjo muzikanto karjerą ir pasivadinęs Odd Us išleido albumą „The Tree and the River“.

Mados pasaulyje viena garsiausių manekenių – Svetlana Griaznova, kilusi iš Jašiūnų kaimo Šalčininkų rajone. Ji buvo tapusi viena populiariausių ir brangiausiai apmokamų pasaulio manekenių, o jos pasirodymai ant podiumo ir fotosesijos Jungtinėse Amerikos Valstijose vertintos šimtais tūkstančių dolerių.

Į klausimą, kaip gali būti, kad esame tokia maža tauta, o lietuvių yra visur, nuo muzikos iki kino, nuo mados podiumo iki pasaulinių realybės šou, taikliausiai, matyt, atsakytų vienas Lietuvos knygynų lentynas pasiekusios knygos „Pasaulio lietuviai: šlovė ir gėda“ autorių Donatas Pocius: „Lietuviais mes laikome Lietuvos piliečius, nesvarbu, ar jų pavardė lietuviška, ar žydiška, ar rusiška, ar lenkiška, ar vokiška, ar dar kokia nors kita, ir jų palikuonis. Taip apsibrėžus, kas yra lietuviai, pasaulyje galima rasti įspūdingų personažų. Nuo baisiausių nusikaltėlių iki Nobelio premijos laureatų, nuo popiežiaus dešiniosios rankos iki pornografijos žvaigždės, nuo karo didvyrio iki NKVD agento, nuo zombių krikštatėvio iki anarchistų motinos.“

veidas
LIETUVOS KULTŪROS TARYBA
Atkurtai Lietuvai 100